

Недашківська Тетяна Євгенівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри інформаційної політики
НАДУпри Президентові України,
т. (0412) 42-83-78, 8-067-424-24-82

Фрагмент професійної концептосистеми державних службовців

Компетентність державного службовця як ознака високого рівня професіоналізму потребує різностороннього дослідження і з теоретико-методологічного погляду, і з точки зору практичних проблем, пов'язаних з її формуванням, розвитком та удосконаленням. Ефективність такої роботи значною мірою детермінована тим, наскільки адекватно сприймаються, усвідомлюються й розуміються фахівцями терміни та поняття з галузі державного управління, адже набуття професійності починається з пізнавальної діяльності людини, у свідомості якої через концептуалізацію первинних уявлень про спеціальність розвивається та удосконалюється професійний рівень, змінюється уявлення про особистість професіонала. У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження професійної концептосистеми державних службовців, зокрема фрагментів, пов'язаних з усвідомленням поняття особистості та суміжних з ним.

У моделі державної служби, як вона представлена в Законі України "Про державну службу" [1], процес управління ґрунтується на діяльності осіб, "які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів" (ст. 1). Зрозуміло, що у законодавчих документах для викладення загальних положень доцільніше користуватися поняттями, які не наповнені особливим, специфічним змістом, не потребують додаткового роз'яснення. З іншого боку, осмислення таких понять користувачами документів супроводжується утворенням значеннєвих відтінків змісту, який відрізняється від представленого у текстах, а потенційно – і діяльністю, яка не повною мірою відповідає вимогам. Тому у спеціальній, особливо у навчальній літературі, значна увага приліляється питанням, пов'язаним з вимогами до державного службовця як до особистості – фаховими, етичними, моральними тощо. Побудова професійного фрагмента концептуальної системи дозволяє досліджувати сприйняття державними службовцями професійності у галузі державного управління.

Від того, як розуміють суб'єкти управління поняття, пов'язані з усвідомленням особистості, певною мірою залежить застосування ними своїх компетенцій, а значить – і результат роботи. Поняття "особистість", маючи загальне значення, стосується як суб'єктів, так і об'єктів управління, поняття ж "лідер" та "виконавець" – лише суб'єктів, причому з різними функціями та компетенціями, оскільки лідерство вважається необхідним, як правило, керівникам, а виконавські якості – переважно підлеглим. Тому усвідомлення державними службовцями понять *особистість*, *лідер*, *виконавець* з погляду власної професійності є принципово важливим, проте до цього часу не дослідженим. Ці поняття набувають особливого змісту та значення, стають засобами концептуалізації, яка відбувається посередництвом мови.

Концепт – це термін для позначення інформаційної структури свідомості, різносубстратної, певним чином організованої одиниці пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого [2, с. 256]. Концепти зароджуються у пізнавальній діяльності, відображають й узагальнюють досвід людини й сприйняту її свідомістю дійсність, підводячи інформацію під певні вироблені суспільством категорії та класи. Засобом доступу до концептуального знання є слово, яке здатне представляти різні концепти, тому мова є досить компактным засобом концептуалізації. Концептосистема фіксує інформацію, що надходить до неї у вербальній і невербальній формах. У межах концептосистеми виокремлюються концептуальні сфери, або домени. Вони відповідають фрагментам, які репрезентують певну предметну галузь – політики, професійної діяльності тощо.

Доцільним методом дослідження концептуальної системи є вільний асоціативний експеримент, який дає змогу виявити асоціативне значення понять і встановити різницю між загальним і спеціальним розуміннями й реальним уявленням.

Асоціативне значення концепту *особистість* збігається з лексичним значенням слова [3], маючи ідентичні фундаментальні компоненти 'людина', 'індивідуальність', 'особа', але відрізняється наявністю специфічного асоціату 'я', який виявляє суб'єктивований ракурс сприйняття та розуміння стимула. Ключові поняття термінологічного значення [4] 'професійно-культурна сутність', 'довільна зміна умов життєдіяльності' опосередковано відображені на периферії асоціативного поля в

частині, де межують денотативний та конотаційний фрагменти, і можуть бути змістовно точніше сформовані під впливом цілеспрямованої роботи.

Асоціативне значення концепту *лідер* має спільність як з лексичним значенням слова "лідер" [3] (ключові поняття 'той, хто стоїть на чолі', 'той, хто посідає провідне місце', 'особа чи група осіб, що йде першою') завдяки наявності суб'єктного змісту найчастотнішої ядерної реакції 'керівник', так і за рахунок реакції 'перший', яка недвозначно позначає перевагу діючої особи над іншими. Ядерна реакція 'авторитет' виявляє важливість для державних службовців смислу поняття, яке в колі інших ('діяльність особи', 'авторитет', 'вплив') утворює базу для термінологічного значення.

Асоціативне значення концепту *виконавець* перетинається з ключовим поняттям 'той, хто' з лексичного [3] та 'працівники' з термінологічного [5] значень, показником чого є ядерні асоціати 'працівник', 'службовець', 'держслужбовець', 'робітник', 'спеціаліст', причому розуміння концепту професіоналізоване та більш конкретизоване, ніж термін. В асоціативному не відобразився той фрагмент лексичного та термінологічного значень, який пов'язаний з процесом, – 'виконує', 'втілюють рішення', 'реалізують'. Асоціативне значення доповнене ядерним асоціатом 'відповідальний', що підсилює прояв професійного сприйняття.

У професійній концептосистемі державних службовців поняття *особистість* сформоване як загальноживане, а поняття *лідер* та *виконавець* – як професійні, оскільки позначають два вияви (керівник та підлеглий) суб'єктів управління, але відрізняються за смислом від традиційної словникової семантики. З цього погляду вони можуть розглядатися як базові спеціальні поняття і включатися до термінологічних словників та довідників з державного управління. Формування та розвиток компетенцій державних службовців певною мірою обумовлюється асоціативним сприйняттям, концептуальним «баченням» державних службовців.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про державну службу" // <http://www.kmu.gov.ua/>
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Дозвілля, 2006. – 716 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2004. – 1140 с
4. Державне управління та державна служба: Словник-довідник / Уклад. О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2005. – 480 с.
5. Малиновський В.Я. Словник термінів та понять з державного управління. – К.: Центр сприяння інституційному розвитку держави, 2005. – 240 с.